

KOMMUNALØKONOMISK SVERMANALYSE · REVIDERTE 2025-TALL · 16.06.2026

Stange kommune

Hjemme-først under behov — på en oppspart sparekonto

Behovskorrigert KOSTRA-analyse av en voksende jordbruks- og pendlerkommune i Mjøs-regionen, med helse og psykiatri som største arbeidsgiver og en stolt, men tilsynsmessig omstridt lavterskel-psykisk-helse-arv (Stangehjelpa). Kommunen driver de store velferdstjenestene stramt og «hjemme-først» under behovsnivå, og balanserer på et oppspart disposisjonsfond snarere enn løpende driftsoverskudd. Ett bilde skiller seg ut: sosialhjelp og barnevern stikker brått ut over behov.

+22,3 mill

sosialhjelp over behovsnivå (2025) — Stanges største avvik, nesten firedoblet fra 2024 (kap. 3)

–13,3 mill

pleie og omsorg under behov — men under-avviket mer enn halveres fra –40,0 mill i 2024 (kap. 2)

–0,4 %

netto driftsresultat 2025 — negativt; kommunen tærer på reserver i driftsåret (kap. 4)

17,8 %

disposisjonsfond — soliditeten er oppspart/fondsbåret, ikke driftsskapt; lånegjeld 96,0 % (kap. 4)

Hovedår 2025 (reviderte KOSTRA-tall, kommunekonsern); 2024 som sammenligning. Kommunenr 3413 (Innlandet), ~22 000 innbyggere (folketall-nevner 2025 = 21 839). SSB revidert 16.06.2026. Alle markeringer: **VISER** = tall med kilde · **TOLKNING** = vurdering. Språkregel: «indikasjon på effektiviseringspotensial» — aldri «sløsing».

Sammendrag for kommunestyret: stram drift, brå sosialvekst, oppspart soliditet

VISER Stange driver i 2025 sine to tyngste tjenester **under behovsnivå**: pleie og omsorg –13,3 mill og grunnskole –19,2 mill. Bildet er likevel todelt. PLO-avviket **mer enn halveres** fra 2024 (–40,0 → –13,3 mill), mens grunnskolens under-avvik **øker** (–12,8 → –19,2 mill). Samtidig stikker **sosialhjelp og barnevern brått ut over behov**: sosial +22,3 mill (fra +5,8 i 2024) og barnevern +11,4 mill (fra +2,6). Soliditeten ser solid ut på papiret — disposisjonsfond 17,8 % — men netto driftsresultat er **negativt (–0,4 %)**: kommunen tærer på reserver i driftsåret.

TOLKNING Stange er en voksende jordbruks- og pendlerkommune med helse/psykiatri som største arbeidsgiver (37 % av jobbene, jf. Sanderud) og en historisk fyrtårn-arv på psykisk helse (Stangehjelpa). PLO drives «**hjemme-først**» — hjemmebaserte tjenester 21 094 mot institusjon 12 880 kr/innb, og bare 6,7 % av de eldste på langtidsinstitusjon. Det er en indikasjon på effektiviseringspotensial som langt på vei er tatt ut. Den brå sosial- og barnevernsveksten er mest sannsynlig drevet av **folkevekst/flyktningmottak og enkeltsaker** kommunen i liten grad styrer — ikke lokal raushet (TOLKNING; ikke Stange-tallfestet). Og soliditeten er **oppspart**, ikke driftsskapt: med NDR –0,4 % og disposisjonsfond 17,8 % tæres reservene, og lokalpressen omtaler kuttforslag i helse og mestring der kommunen «må bruke reservefondet» under omstilling.

2024 → 2025-utviklingen. Med reviderte 2025-tall beveger Stange seg i to retninger samtidig. PLO-avviket krymper kraftig (–40,0 → –13,3 mill), administrasjon snur fra dypt under til over behov (–16,4 → +7,9 mill), mens grunnskolen går dypere under (–12,8 → –19,2). På over-siden vokser **sosial** (+5,8 → +22,3) og **barnevern** (+2,6 → +11,4) brått. 2025 er hovedåret; 2024 vises som sammenligning.

AVVIK MOT BEHOV, MILL KR/ÅR	PLO	GRUNNSK.	BARNEH.	KOM.HELSE	SOSIAL	BARNEV.	ADM.
2024 (revidert)	–40,0	–12,8	+1,1	+4,1	+5,8	+2,6	–16,4
2025 (revidert)	–13,3	–19,2	+1,2	+4,1	+22,3	+11,4	+7,9

Hovedbildet i fem punkter

- Hjemme-først under behov.** PLO (–13,3 mill) og grunnskole (–19,2 mill) drives stramt under behovsnivå — indikasjon på effektiviseringspotensial som langt på vei er hentet ut (kap. 1–2).
- PLO-avviket halveres, grunnskolen går dypere.** PLO –40,0 → –13,3 mill (styrking/korreksjon), grunnskole –12,8 → –19,2 mill (økende avvik som bør følges).
- Sosial er det store over-behov-avviket** (+22,3 mill) og barnevern følger (+11,4 mill) — mest sannsynlig folkevekst/flyktningmottak og enkeltsaker, ikke lokal raushet (kap. 3).
- Soliditeten er oppspart, ikke driftsskapt** — NDR –0,4 % med disposisjonsfond 17,8 %: kommunen tærer på reserver i driftsåret (kap. 4).
- Stangehjelpa-arven** forklarer kommunehelse litt over behov (+4,1 mill) og en helse-/psykiatritung «personlighet» — men ble tilsynsmessig omstridt (kap. 5–6).

Det viktigste skillet i rapporten. Stange har ikke primært et utgiftsproblem på de store velferds-tjenestene — PLO og grunnskole drives under behov, og PLO-avviket er på vei ned. Spørsmålet kommunestyret bør stille er todelt: **hva driver** de brå hoppene i sosial og barnevern (volum, enkeltsaker eller flyktning- mottak — er det styrbart?), og **hvor robust** er en driftsøkonomi med negativt netto driftsresultat som dekkes ved å tære på disposisjonsfondet. Lokalpressen omtaler at kommunen «må bruke reservefondet» under omstillingen.

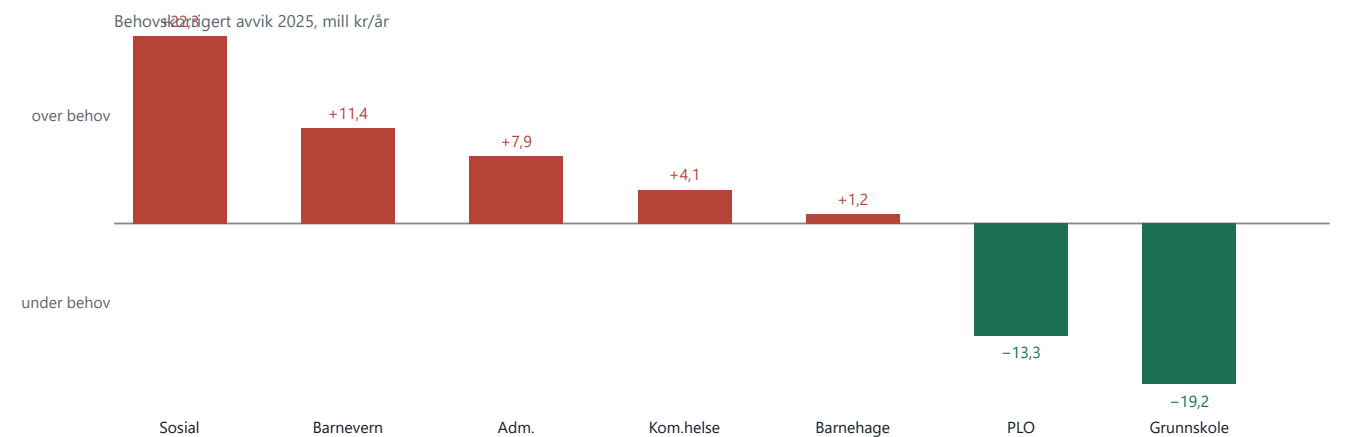
Sammenligningsgrunnlag for PLO-netto: Landet uten Oslo (2024 27 195 → 2025 28 582 kr/innb). Behovskorrigerings mot Grønt hefte-kriteriene. Kapittel 6 dokumenterer metode, kilder og forbehold — herunder ærlig om hva som ikke lot seg hente fra kommunens egne Framsikt-rapporter.

1 · Det behovskorrigerte bildet: stram drift på de tunge, brå vekst på sosial

VISER Korrigert for utgiftsbehovet i inntektssystemet (Grønt hefte) driver Stange i 2025 sine to tyngste sektorer under behovsnivå, mens sosial og barnevern ligger klart over og økende:

SEKTOR	AVVIK MILL 2025	KR/INNB 2025	AVVIK MILL 2024	RETNING
Sosial	+22,3	+1 019	+5,8	størst over behov, sterkt økende
Barnevern	+11,4	+523	+2,6	over behov, sterkt økende
Administrasjon	+7,9	+361	-16,4	snudde fra under til over
Kommunehelse	+4,1	+187	+4,1	stabilt litt over
Barnehage	+1,2	+55	+1,1	så vidt over behov
Pleie og omsorg	-13,3	-609	-40,0	under behov, avviket halveres
Grunnskole	-19,2	-877	-12,8	under behov, dypere

2025 hovedår (reviderte tall, kommunekonsern); 2024 som sammenligning. Forventet = behovsindeks × landssnitt; positivt avvik = over behovsnivå, negativt = under. Folketall-nevner 2025 = 21 839.

TOLKNING Mønsteret er todelt og typisk for en vekstkommune. De to tyngste tjenestene (PLO, grunnskole) drives *under* behov — en indikasjon på effektiviseringspotensial som langt på vei er tatt ut, ikke et overforbruk. «Ostehøvel» i disse er kapasitetsrisiko, ikke potensial. Det reelle analyse-spørsmålet er konsentrert til de brå over-behov-hoppene i **sosial og barnevern** (kap. 3) og til finanssiden (kap. 4) — hvorvidt et negativt netto driftsresultat dekket av disposisjonsfondet er bærekraftig.

To kvalitative forbehold til behovsbildet. Drift under behov kan være villet effektivitet eller underdekning. Grunnskolen leverer grunnskolepoeng 43,3 ved gruppestørrelse 15,5 — forenlig med effektivt drevet stordrift, ikke åpenbar underdekning, men det *økende* avviket bør følges. På over-siden er administrasjonens sving (-16,4 → +7,9 mill på ett år) trolig delvis føringsteknisk (funksjon 120/130) og bør verifiseres mot kommunens egen årsrapport før den tolkes som ren omstilling (kap. 6).

2 · Pleie og omsorg: «hjemme-først» under behov — og avviket halveres

VISER Stanges PLO-brutto er **36 210 kr/innb** i 2025. Profilen er utpreget hjemmetjeneste-tung: hjemmebaserte tjenester 21 094 kr/innb mot institusjon 12 880 kr/innb, og bare 6,7 % av de eldste (80+) er på langtidsinstitusjon. Behovskorrigert ligger PLO 13,3 mill under behov — mer enn en halvering fra –40,0 mill i 2024. Drill-down på funksjon og art:

PLO-STRUKTUR 2025	KR/INNB	ARTER / NØKKELTALL 2025	VERDI
SUM PLO brutto	36 210	Lønn, kr/innb	31 192
— Institusjon (253+261)	12 880	Kjøp fra private, kr/innb	1 429
— Hjemmebaserte (254+257+258)	21 094	Refusjon ressurskrevende, kr/innb	4 086
herav funksjon 257	13 238	Brutto per institusjonsplass, kr	2 010 026
		Andel 80+ langtidsopphold	6,7 %

Landssnitt PLO netto (Landet uten Oslo): 2024 27 195 → 2025 28 582. Folketall-nevner 2025 = 21 839.

TOLKNING Dette er det klassiske «hjemme-først»-mønsteret: kommunen holder institusjonsnivået nede (lav andel 80+ langtid, 6,7 %) og satser på hjemmebaserte tjenester, hvilket normalt gir kostnad under behov på PLO totalt. Det er en indikasjon på effektiviseringspotensial som langt på vei er hentet ut — ikke åpenbar underdekning. At under-behov-avviket krymper kraftig fra 2024 til 2025 (samtidig som landssnittet for PLO netto stiger fra 27 195 til 28 582 kr/innb) tyder på at Stange har lagt på ressurser, eller at den ekstreme stramheten i 2024 var delvis utilsiktet og er korrigert. Lønnstygden (31 192 kr/innb) og høy refusjon for ressurskrevende brukere (4 086 kr/innb) preger nettobildet; lavt privat tjenestekjøp (1 429 kr/innb) viser en egendrevet tjeneste.

Lokalt press på helse og mestring. Lokalpressen (Hamar Arbeiderblad) omtaler i budsjetttrundene 2025/2026 konkrete kuttforslag i helse og mestring — tilrettelagte tjenester (TT) og bemanning — der kommunen «må bruke reservefondet i denne perioden mens den gjennomfører omstillingstiltak». Tolkning: en kombinasjon av villet vridning mot hjemmetjeneste (effektiviseringspotensial tatt ut) og perioder med stram bemanning. Halveringen av under-avviket bør verifiseres mot kommunens egen årsrapport — om den skyldes reell styrking, demografi eller endret landssnitt-nevner (kap. 6). (Forbehold: sykefravær per sektor er ikke tallfestet; kun samlet legemeldt 8,1 % mot landssnitt 7,7 %.)

3 · Sosial og barnevern: de brå over-behov-hoppene forklart

VISER Sosial er det **desidert største og mest påfallende avviket** i Stange: +22,3 mill (1 019 kr/innb) i 2025, opp fra +5,8 mill i 2024 — nesten en firedobling på ett år. Barnevern følger samme mønster: +11,4 mill (523 kr/innb) i 2025, opp fra +2,6 mill. Begge ligger klart over behovsnivå og øker brått.

TOLKNING De brå hoppene forklares **ikke** mest sannsynlig av lokal raushet, men av faktorer kommunen i liten grad styrer:

1. **Innvandringsdrevet folkevekst.** Stange har sterkest folkevekst i Innlandet (+8 % 2015–24, innvandringsdrevet) og er en utpreget bo-/pendlerkommune (størst netto utpendling i fylket, ~3 150, mest til Hamar). Vekst og integrering presser sosial- og oppveksttjenester mer enn de eldretunge tjenestene.
2. **Flyktningmottak.** Nasjonalt er sosialhjelpsveksten 2023–2025 «i fortsatt sterk vekst drevet av ukrainske flyktninger» (NAV). En vekst fra +5,8 til +22,3 mill på ett år er for brå til å være ren lokalpolitisk raushet og peker mot volum (antall mottakere) snarere enn sats.
3. **Dyre enkeltsaker i barnevernet.** For en kommune på Stanges størrelse gir enkeltsaker med dyre institusjons-/fosterhjemstiltak og kjøp av private tiltak store utslag per innbygger fordi grunnvolumet er lite.

Dette er TOLKNING, ikke Stange-tallfestet. Det er *ikke* funnet en Stange-spesifikk kilde som tallfester driverne bak sosial- og barnevernsveksten (volum vs. sats, flyktning vs. levekår). Kun nasjonal NAV-kontekst og generelle levekårsbetraktninger. De svært bratte ettårige økningene bør avstemmes mot kommunens egne tertial-/årsrapporter før de tolkes politisk (kap. 6).

LAG 1 Gulvet er sosialtjenesteloven. Sosialhjelp er en rettighetsbasert ytelse; nivået kan ikke fritt kuttes ned mot behovsindeksen. En eventuell indikasjon på effektiviseringspotensial på sosialområdet ligger derfor ikke i ytelsesnivået, men i å redusere de bakenforliggende driverne (kvalifisering, arbeidsretting, bosettings- og integreringsoppfølging) der kommunen faktisk har handlingsrom. I barnevernet ligger potensialet i tiltaksmiks og tidlig innsats, ikke i å presse forsvarlige enkeltsaker.

Hvorfor dette er rapportens hovedfunn. I en kommune som ellers driver disiplinert under behov på de tunge tjenestene, er sosial og barnevern de stedene profilen brytes — og de bryter brått. Tolkningen er at bruddet er *strukturelt* (folkevekst + flyktningmottak + enkeltsaker), ikke et uttrykk for at Stange prioriterer disse feltene høyere enn andre. Det betyr at avviket i liten grad er et lokalt prioriteringsvalg som kan reverseres med budsjettvedtak — og at det bør leses som en indikator på reelt levekårs- og integreringspress i en voksende befolkning, ikke som overforbruk.

4 · Finans: solid fond på papiret — men negativt driftsresultat tærer på reserveene

% AV BRUTTO DRIFTSINNTEKTER	2025	REFERANSE / KOMMENTAR
Netto driftsresultat	-0,4	negativt; under TBU-anbefaling 1,75 — kommunen tærer på reserver i driftsåret
Disposisjonsfond	17,8	solid på papiret — men oppspart, ikke driftsskapt (se under)
Netto lånegjeld	96,0	moderat-til-høy; binder opp handlingsrom, men ikke i ROBEK-sjiktet
Sykefravær (legemeldt, ansatte)	8,1 %	noe over landssnitt 7,7 %; ingen sektorfordeling i grunnlaget

Reviderte tall (KOSTRA, kommunekonsern). NDR i kroner og sektorvis merforbruk lot seg ikke hente fra kommunens Framsikt-årsrapporter (kap. 6).

Den viktigste finansielle lesningen. Kombinasjonen **negativt netto driftsresultat (-0,4 %)** og et ganske solid **disposisjonsfond (17,8 %)** peker mot en kommune som *tærer* på reserver i driftsåret heller enn å bygge dem. Soliditeten er altså **oppspart (fondsåret), ikke løpende driftsskapt** i 2025. Lokalpresset (Hamar Arbeiderblad) er konsistent med dette: kommunen «må bruke reservefondet i denne perioden mens den gjennomfører omstillingstiltak». Les 17,8 % som VISER, men «fondsåret soliditet under press» som ærlig TOLKNING av handlingsrommet.

VISER Netto lånegjeld er 96,0 % av brutto driftsinntekter — moderat-til-høy. Den binder opp en del av handlingsrommet, men ligger ikke i ROBEK-sjiktet. Sykefraværet (legemeldt 8,1 %) ligger noe over landssnittet (7,7 %), uten at grunnlaget gir en sektorfordeling.

TOLKNING Stange er ikke i en akutt ROBEK-situasjon, men driftsøkonomien er strammere enn 17,8 %-fondet antyder. Et negativt NDR dekket ved å tære på disposisjonsfondet er bærekraftig en kort periode under omstilling, men ikke varig. Lånegjeld på 96 % gir begrenset rom for nye låneopptak. Robustheten avhenger derfor av om omstillingstiltakene faktisk snur NDR tilbake til positivt før fondet er tæret ned — noe kommunens egne reviderte tall (Framsikt) bør verifisere.

Den ærlige lesningen. «17,8 % fond» og «-0,4 % driftsresultat» bør leses sammen: en kommune med en pen oppspart buffer, men en løpende drift som i 2025 går i minus og som derfor spiser av bufferen. Så lenge omstillingen virker er det håndterbart; svikter den, faller det frie handlingsrommet raskt.

5 · Personlighet og handlingsrom: psykisk-helse-arven og en omstilling som tærer på fondet

VISER Stange er blant Norges største jordbrukskommuner (90 000 dekar dyrket areal) og «Innlandets fjerde største industrikommune», men den klart største sektoren i arbeidsmarkedet er **helse- og sosialtjenester med 37 % av arbeidsplassene** — langt over landssnittet på 21 % — sterkt preget av det psykiatriske sykehuset på Sanderud. Kommunehelse ligger stabilt litt over behov (+4,1 mill begge år).

TOLKNING Den helse-/psykiatritunge arbeidsmarkedsstrukturen er en del av kommunens «personlighet» og forklarer hvorfor psykisk helse historisk har vært et flaggskipområde lokalt — og hvorfor et noe forhøyet kommunehelsenivå framstår som **villet prioritering**, ikke en sprekk. Den mest kjente delen av denne arven er **Stangehjelpa**, en mye omtalt lavterskel psykisk helsetjeneste som bevisst nedtonet diagnostisering til fordel for «hva brukeren selv opplever som til hjelp». Modellen var nasjonalt kjent, men ble tilsynsmessig omstridt (kap. 6).

Handlingsrommet: omstilling på lånt buffer

	GREP	LAG	STATUS	FRIKSJON
H1	Snu NDR positivt — omstillingstiltak i helse og mestring må gi varig effekt før fondet tæres ned	Drift	pågår	høy
H2	Avstemme sosial/barnevern — verifisere drivere (volum vs. enkeltsaker) før budsjettgrep	Styring	uavklart	middels
H3	Beskytte hjemme-først-profilen i PLO — ytterligere kutt er kapasitetsrisiko, ikke potensial	Tjeneste	under press	middels

TOLKNING Handlingsromslogikken i Stange er motsatt av en formuende kommune: de store velferdstjenestene gir lite ytterligere potensial uten kapasitetsrisiko (PLO og grunnskole ligger alt under behov), og det frie handlingsrommet tæres allerede ned i driftsåret (NDR -0,4 %). Det reelle valget står mellom (a) å la omstillingen i helse og mestring virke raskt nok til å snu NDR før fondet svinner, og (b) å avklare om de brå sosial-/barnevernshoppene er styrbare volumdrivere eller eksogene enkeltsaker. Å kutte mer i sektorer som alt ligger under behov løser ikke driftsbalansen — det flytter risiko over på tjenestekvaliteten.

Handlingsromslogikken. Stange er ikke en rik kommune som velger bort inntekt; den er en stram kommune som tærer på en oppspart buffer mens den omstiller. Dette er et **tempo- og prioriteringsspørsmål**: virker omstillingen før fondet er tæret ned, og er de brå over-behov-hoppene i sosial og barnevern styrbare? Begge bør avklares mot kommunens egne reviderte tall.

6 · Metode, kvalitetssikring og forbehold

VISER / TOLKNING-skillet

Gjennom hele rapporten skiller vi **VISER** (tall med kilde) fra **TOLKNING** (vurdering). De behovskorrigerede avvikene, PLO-drill-down, finansindikatorene og sosial-/barnevernstallene er VISER. Forklaringen på sosial-/barnevernsveksten, vurderingen av om hjemme-først-driften er villet effektivitet eller underdekning, og lesningen av soliditeten som fondsbåret er TOLKNING. Språkregelen er konsekvent: «indikasjon på effektiviseringspotensial» — aldri «løsning».

Kilder

- **SSB / KOSTRA** — reviderte 2025-tall, kommune konsern (publisert 16.06.2026); behovskorrigerede avvik, PLO-funksjons- og artsdata, finansindikatorer.
- **Grønt hefte (KDD)** — utgiftsbehov/kostnadsnøkler for behovskorrigeringen.
- **Helsetilsynet / Statsforvalteren** — tilsyn 2017 med Stangehjelpa/ROP-tjenester (lovbrudd: manglende systematisk styring og diagnostisering, svak rettssikkerhet; senere lukket).
- **Revisjon Øst IKS / kontrollutvalget (VIKUS)** — forvaltningsrevisjon 2025 (sak 33-25) om digital sikkerhetskultur og personvern — ikke PLO, barnevern eller økonomistyring.
- **SNL, kommunens egne nyheter, Hamar Arbeiderblad, NAV** — folkevekst/utpendling, arbeidsmarkedsstruktur (Sanderud), kuttforslag i helse og mestring, nasjonal sosialhjelpskontekst.

Forbehold

1. **Kommunens egne Framsikt-årsrapporter 2024/2025 lot seg IKKE tekstutvinne** (JS-rendret/binær PDF). Notatet mangler dermed kommunens EGNE sektorvise merforbruk/mindreforbruk, netto driftsresultat i kroner og sykefravær per sektor. VISER-tallene er brukt som FASIT i mangel av dette; bør hentes manuelt fra kommunens statusrapport-/regnskapssider.
2. **Administrasjon –16,4 → +7,9 mill (2024→2025)** er en av de største endringene i faktaarket og er trolig delvis føringsteknisk (funksjon 120/130). Behandles som avstemmingspunkt, ikke utvetydig effektiviseringsfunn.
3. **Driverne bak sosial- og barnevernsveksten** (volum vs. sats, flyktning vs. levekår) er ikke Stange-spesifikt dokumentert — kun nasjonal NAV-kontekst og generelle levekårsbetraktninger. Tolkning, ikke fakta.
4. **PLO-halveringen (–40,0 → –13,3 mill)** er stor; om den skyldes reell styrking, demografi eller endret landssnitt-nevner (LuO 27 195 → 28 582) bør verifiseres mot årsrapport.
5. **Nyere statlige tilsyn (2023–2025)** med sykehjem/hjemmetjeneste/barnevern/sosiale tjenester i Stange: ingen treff i Helsetilsynets base. Kan skyldes at Stange ikke var i utvalget, eller søkbegrensning — bør verifiseres direkte.

Hva analysen bevisst ikke gjør. Den anbefaler ikke flat ostehøvel i PLO og grunnskole som alt ligger under behov (kapasitetsrisiko, ikke potensial), den leser ikke 17,8 %-fondet som ubegrenset fritt handlingsrom (NDR er negativt), og den tolker ikke sosial-/barnevernsavviket som lokal raushet. Hovedfunnet — de brå over-behov-hoppene i sosial og barnevern — og hovedforbeholdet — at kommunens egne reviderte tall ikke lot seg hente — er rapportens to viktigste lesninger.

Kilder: SSB/KOSTRA (reviderte 2025-tall, kommune konsern, publisert 16.06.2026) · Grønt hefte 2025/2026 (KDD) · Helsetilsynet/Statsforvalteren (tilsyn 2017 Stangehjelpa/ROP, lovbrudd, senere lukket) · Revisjon Øst IKS / kontrollutvalget (forvaltningsrevisjon 2025, digital sikkerhet/personvern) · SNL, Hamar Arbeiderblad, NAV, kommunens egne nyheter. Hovedår 2025; 2024 som sammenligning. Analysen følger VISER/TOLKNING-skillet og språkregelen om «effektiviseringspotensial».